

Augustinus' Leer

over de heiligmakende Genade *)

GRATIA CHRISTI.

Christus' Menswording, zegt Augustinus, is een genade-rijke Heilseconomie. Maar het Heil dat Zijn Menswording in de genade-orde binnenvoert, beperkt zich niet tot een geestelijke ruggesteun voor de zwakke menselijke wil. Genade is mèèr dan een louter *auxilium*. De Heilswerkelijkheid overschrijdt de moreel-juridische orde. Ze raakt de mens in zijn ontologische structuur, die ze werkelijk verandert. Dank zij een wondervolle maar werkelijke ruil wordt aan de gevallen mens weer een goddelijke waardigheid medegedeeld, die tevens de grondslag vormt waarop zijn aangenomen kindschap zich voltrekt. Zo wordt de verbroken Godsverbondenheid voor de mens hersteld; het ganse geslacht onder en in zijn Godmenselijk Hoofd met God verenigd en met het goddelijk leven be-deeld. De genade der christenen is in haar wezen een uitvloeiend overstromen van de ene genade van vereniging, die in Christus als in de volle, onuitputbare Levensbron leeft. Dit is de kern, het diepe wezen van de Christus-genade. Deze gave-om-niet is ongetwijfeld een participatie aan het Heilsfeit der Verlossing, maar vóór alles een reële deelname aan de genadevolheid van de Verlosser. Juist hierdoor is Augustinus' genadeleer primair een diepe beschouwing van onze heiligmakende genade in Christus.

Zijn scheppende geest, — door de anti-Pelagiaanse polemieek naar andere aspecten der genadeleer gedreven —, heeft ons nergens een synthetisch geheel nagelaten over de genade die ons heilig

*) Zie *Augustiniana*, jrg. I (1951), afl. 1, blz. 7-20; afl. 2, blz. 77-90 en afl. 3, blz. 153-174.

maakt. Het is met deze leer gesteld als met een kostbaar fragment van een vijfde eeuws mozaïk, dat nog in zeer genuanceerde facetten de rijke kleuren van het beeld laat zien. Een reconstructie loopt hier alle risico het originele te schaden, indien we de auteur niet volgen op den voet.

Augustinus zelf omschrijft deze doctrine als een *reële deelname* aan de goddelijke, onsterfelijke natuur of als een participatie aan de genadevolheid van het Vleesgeworden Woord. Ofwel als een *similitudo Dei*, een Godsgelijkenis die de mens vergoddelijkt en aldus een werkelijk zoonschap in de Zoon Gods insluit, waardoor de drie goddelijke Personen in de ziel van de rechtvaardige wonen. In dit kader wordt ons onderzoek duidelijk afgelijnd. Achtereenvolgens zullen we onder deze verschillende aspecten uit zijn leer over de heiligmakende genade nader toelichten.

§ 1. *De Genade als Participatie aan de Godheid.*

Met E. Gilson merkt een knap kenner terecht op hoezeer de metaphysische constructie van Augustinus' heelal door de Platonische participatieleer wordt beheerst, en hoe deze ontologie een christelijke doop kreeg « door alle zijnsverhoudingen op de transcendente betrekkingen tussen de goddelijke Personen te grondvesten » ¹⁾. Welnu dit geldt in nog hogere mate voor zijn theologische constructie, omdat ze juist in dit metaphysisch kader wordt uitgewerkt.

Is God als scheppende levensbron het « Zijn », waaraan al wat « is » het « zijn » ontleent, als Woord de verstandelijke lichtbron waaruit alle waarheid en wijsheid der geschapen orde bij deelname put, Hij is niet minder als Vleesgeworden Woord de herscheppende levensbron, waaraan allen deelachtig zijn, die door de genade het verloren Leven terugwinnen.

Deze participatieleer legt dus een brug van oorzakelijke afhankelijkheid tussen al wat enkel bij deelname en Degene die van nature « is ». Wat bij deelname het « zijn » bezit, is werkelijk onderscheiden en staat antithetisch tegenover datgene wat is van nature. Schepper en schepsel, onveranderlijk en veranderlijk, ongeparticipeerd- en deelachtig « zijn », gelijkenis en afstand, worden

¹⁾ Vgl. F. VAN DER MEER, *op. cit.*, blz. 495.

in deze zijnsleer *contrapposita* in de ontologische orde met reële zijnswaarde ²⁾).

Niet enkel de stijlfiguren, de *dingen* zelf spreken. Ze verkonden de zijnsharmonie der antithese. De theocentrische geest van Augustinus trekt deze zijnsleer door in de orde van het Heil. Hier wordt de harmonie der dingen volmaakt in de goddelijke schoonheid van het Mensgeworden Woord. Want dit is de synthese : dat God mens wordt. De Heilseconomie der Menswording overbrugt de ontologische antithese, door de *contrapposita* te verenigen in de Ene Godmens. Genade wordt dan op de allereerste plaats een om-niet-geschonken deelname aan het leven van God zelf. Deze *participatio*, dat delen van Gods innerlijk leven wordt in waarheid onze geschapen orde binnengevoerd op het ogenblik dat God wil deel hebben aan het leven van de mens. Door de Menswording deelt het goddelijk Woord *werkelijk* in ons mens-zijn en onze sterfelijkheid, waarvoor Hij ons in ruil even werkelijk aan Zijn Godheid en onsterfelijkheid laat deelnemen. De theologie van de Godmenselijke ruil heeft dus op even markante wijze werkelijke zijnswaarde als de participatie waarop ze steunt. Het Heilsfeit der Menswording raakt in en door de Godmens het ganse menselijk geslacht in zijn ontologische structuur. De mens wordt van zondaar tot heilige gemaakt, van afgekeerd-zijn van God tot Gode toegekeerd zijn. En dit alles *de Filio Dei* : door participatie aan de Zoon Gods. Augustinus is zich bewust voor een wondervol mysterie te staan, waarvan de laatste grond nooit kan ontsluit worden. Maar dit ondoorgrondelijk Christus-mysterie heeft voor hem alles te betekenen. Aan de realiteit van deze participatie heeft hij nooit getwijfeld. De genade der christenen — uit het Christus-mysterie geboren — noemt hij dan ook in scherp realistische termen : *participatio de ipsius substantia*. Ze is deelname aan « wat de Zoon Gods tot Gods Zoon maakt » aan Zijn wezen ; zoals de Menswording van Gods Zoon even werkelijke participatie is aan « wat ons tot

²⁾ Rhetor van de vervalperiode der classieke Oudheid is Augustinus als stilist een groot liefhebber van de antithese. Doch hij ziet bovendien deze antithese gerealiseerd in de zijnsorde van het heelal, zoals blijkt uit : *De Civitate Dei*, XI, 18 (CSEL., 40, I, 537-538) : « Antitheta enim quae appellantur in ornamentis elocutionis sunt decentissima, quae Latine vel appellantur obposita, vel, quod expressius dicitur, *contrapposita*... Sicut ergo ista contraria contrariis obposita sermonis pulchritudinem reddunt : ita quadam non verborum, sed rerum eloquentia contrariorum obpositione saeculi pulchritudo componitur ».

mens maakt ». Zo krijgt de mens de verloren onsterfelijkheid terug, voor eeuwig ! ³⁾).

Dat deze deelachtigheid aan de goddelijke, onsterfelijke natuur van de Zoon Gods, dit *herstel* van wat de mens door de erfzonde verloor, tevens een daadwerkelijke *vergoddelijking* van de vernieuwde mens insluit, moge nog duidelijker blijken uit de leer over het Beeld Gods.

Evodius BRAEM, O. E. S. A.

(Wordt vervolgd).

³⁾ *En. in ps. 146, 11* (PL., 37, 1906; nà 410, vóór 413): « *Participando eius divinitatem erimus et nos immortales in vitam aeternam. Et hoc nobis pignus datus est de Filio Dei... ut antequam efficeremur participes immortalitatis ipsius, fieret ipse prius particeps mortalitatis nostrae. Sicut autem ille mortalis, non de sua substantia, sed de nostra, sic nos immortales, non de nostra substantia, sed de ipsius* ». — Vgl. hiermede de reeds aangehaalde teksten over de theologie van de Godmenselijke ruil: *Epist.*, 140, 4 (CSEL., 44, III, 161-162); *De Trin.*, IV, 2, 4 (PL., 42, 889); *De Civ. Dei*, XXI, 15 (CSEL., 40, II, 545); *En. in ps. 44, 21* en *En. in ps. 52, 6* (PL., 36, 507 en 616). — Vgl. E. BRAEM, *Het christologisch Aspect van Augustinus' leer over de heiligmakende Genade*, Leuven, 1951.